

IV. Apozitia

§12. *Structurile lingvistice identificate în teoria limbii prin termenul apozitie* vizează un tipar general de întrebuințare a oricărei limbi istorice, a cărui descriere și interpretare sintactică au reprezentat obiectul cercetării în repetate rânduri în lingvistica universală²⁰⁷ și în cea românească²⁰⁸. La noi, discuțiile de lungă durată în legătură cu apozitia s-au intensificat în special în ultimele decenii, când interpretările acestui fenomen sintactic, în multiplele lui aspecte, sînt marcate de o accentuată eterogenitate. Inițierea teoretizării apozitiei coincide (la fel ca în lingvistica universală) cu preocupări din perspectivă funcțională asupra fenomenului în cauză, iar abia mai tîrziu specialiștii au în vedere și perspectiva raportuală. Considerînd că în demersul interpretativ prioritare sînt raporturile asupra funcțiilor, evaluarea funcționalității apozitiei o vom face în strînsă legătură cu evaluarea tipului de raport dintre antecedent și unitatea apozată.

Polemica privitoare la *tipul și la natura raportului dintre unitățile coreferențiale (antecedent – apozitie)* este prefigurată de timpuriu în gramatica românească, prin Cipariu, *Sintetica*, care înscrie apozitia (*apositul*) la subordonarea atributivă, dar în același timp o diferențiază de atribut pe baza caracterului ei *explicativ*: "Apositul [...] se numește substantivul *cu sau fără dependență* (uneori și un adjectiv), carele se adaugă ca *explicațiune* la alt substantiv" (p. 26, s. n., M. T.), "[...] atributul e *distinctiv*, iar apositul *explicativ* [...]" (p. 27, s. n., M. T.).

²⁰⁷ În lingvistica universală, preocupările pentru interpretarea acestui fenomen sintactic se manifestă și în gramaticile limbilor clasice, și în cele raționale, și în gramaticile limbilor moderne de circulație. Pentru bibliografie, vezi Hodiș, *Apoziția*, p. 7-8.

²⁰⁸ Apoziția este prezentă în descrierea sistemului funcțional al limbii române deopotrivă în perioada veche a gramaticii clasice (vezi N. G. Măcărescu, *Gramatică română. pentru classile primare*, edițiunea a șase – spre – decea, Iasii, 1870, p. 69, [= Măcărescu, *Gramatică*]; Cipariu, *Sint.*, p. 26/271sq. ; Șt. Neagoe, *Gramatica limbii române pentru clasele secundare, Partea a II-a , Sintaxa*, ediția a VIII-a, Bîrlad, 1886, p. 100, [= Neagoe, *Sintaxa*]) și în cea modernă (începînd cu Tiktin, *Gram.*).

În perioada modernă a gramaticii clasice românești, opinarea divergentă privitoare la tipul raportului dintre antecedent și apozitie se manifestă, în esență, prin patru direcții de interpretare:

- ❖ identificarea - de cele mai multe ori ezitantă - a raportului dintre unitățile coreferențiale, pe rînd, cu cîte unul dintre raporturile sintactice teoretizate în mod distinct în diferite etape ale cercetării: sau cu raportul de subordonare²⁰⁹, sau cu cel de coordonare²¹⁰, sau cu cel de inerență²¹¹, sau cu raportul de incidență²¹²;
- ❖ individualizarea prin negație a raportului dintre antecedent și unitatea apozată: raport negramatical, de reluare²¹³/nonraport²¹⁴;
- ❖ teoretizarea unui raport sintactic distinct de toate celelalte, numit raport apozitiv și pentru care se propun ulterior mai multe sintagme terminologice (raport de referință²¹⁵, raport de echivalență²¹⁶);

²⁰⁹ M. Avram, *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 150, [= Avram, *Despre*].

²¹⁰ I. Coteanu, *În legătură cu*, p. 32; C. Săteanu, *Coordonarea explicativă*, în LL, XI, 1966, p. 375-385, [= Săteanu, *Coordonarea*]; D. D. Drașoveanu, *Observații asupra cuvintelor relaționale*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 19-32, [= Drașoveanu, *Cuvinte relaționale*]; I. Muțiu, *Probleme ale coordonării*. Teză de doctorat, Timoșoara, 1973, *passim*, [= Muțiu, *Probleme*]; V. Șerban, *Teoria*, p. 105-106; Sabina Teiuș, *Există coordonare conclusivă?*, în CL, XXIII, 1977, nr. 2, p. 239-241, [= Teiuș, *Coordonare conclusivă*]; Sabina Teiuș, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, București, 1980, p. 84-88, [= Teiuș, *Coordonarea*]; Hodiș, *Apoziția*, p. 128, ș.a.

²¹¹ Identificarea raportului dintre termenii coreferențiali cu raportul de inerență este, în gramatica românească, o consecință a influenței din lingvistica universală, din cea franceză în special (vezi Ecaterina Alexandrescu, *Cu privire la apozitie și la propoziția apozitivă*, în „Comunicări Științifice”, Iași, 1969, p. 91-120, [= Alexandrescu, *Apoziție*]). Această direcție, însă, nu s-a bucurat de o aderență largă în rîndul specialiștilor. Dintre lucrările care iau în discuție în mod direct această ipoteză reținem Gh. Ivănescu, *Sintaxa limbii române moderne*, curs predat în anul universitar 1947-1948. Editat de studenta Valeria Oboianu, Iași, 1948 (litografiat): „Orice apozitie este o nouă judecată, exprimată însă pe scurt, prin predicat, căci subiectul este elementul căruia ea îi este subordonată” – p. 108-109, [= Ivănescu, *Sintaxa*]; Iordan, *LRC*, p. 613; Alexandrescu, *Apoziție*, p. 109, 110; pentru detalii și comentarii, vezi Hodiș, *Apoziția*, p. 17-19.

²¹² Muțiu, *Construcții incidente*, p. 264-246 și 253-254.

²¹³ Viorica Florea, *Cu privire la apozitie*, în LR, XVI, 1967, nr.2, p. 179-189 („raportul dinre apozitie (apozitivă) și determinatul său nu e nici de subordonare, nici de coordonare, e un raport [...] negramatical” – p. 187, s. n., M. T.).

²¹⁴ Drașoveanu, *Cuvinte relaționale*, p. 22: „apozitia nici nu se află în vreun raport gramatical cu acesta [cu antecedentul], ci în nonraport [...]” - s. n., M. T.

²¹⁵ P. Bercea, *Contribuții la cunoașterea raportului apozitiv*, în LR, XI, 1972, nr. 5, p. 449-454 și V. Șerban, *Teoria*, p. 150-153.

²¹⁶ GRS, p. 43.

- ❖ descrierea raportului dintre unitățile coreferențiale ca *subtip distinct* (alături de coordonare) *al unui raport sintactic* integrator, numit „relație sintactică de nondependență”²¹⁷ / „relație de adordonare”²¹⁸.

În legătură cu direcțiile de interpretare amintite mai sus, credem că există mai multe dezavantaje, pe care le vom aminti succint în cele ce urmează.

- ❖ Identificarea raportului apozitiv cu oricare dintre raporturile sintactice habituale (subordonare, coordonare, incidență) este contradictorie, așa cum arătăm mai jos:

- unitățile apozate nu pot fi subordonate deoarece nu sînt însoțite de mărcile specifice subordonării (chiar în situațiile în care apar, acestea sînt atipice); dezavantajele nedistingerii între aceste două raporturi (subordonare – de apozitie) sînt semnalate teoretic și practic deopotrivă de cei care aderă la acest punct de vedere, și de specialiștii care oferă soluții alternative (vezi și Hodiș, *Apoziția, passim*);

- pentru distingerea relației apozitive de coordonare pledează mai multe aspecte; din punctul de vedere al conținutului, relația apozitivă se deodebește de cea de coordonare prin aceea că asigură interpretarea din perspective diferite a uneia și aceleiași realități extralingvistice, unitatea apozată „traducînd” pentru interlocutor unitatea-bază; de asemenea, dat fiind faptul că sînt echivalente sub raport referențial, unitatea-bază și unitatea apozată se pot substitui reciproc, fără ca aceasta să afecteze integritatea semantică și sintactică a enunțului (pentru alte argumente în favoarea distingerii coordonării de raportul apozitiv, vezi Merlan, *Sint.*, p. 251-252);

- contradicția identificării raportului apozitiv cu cel de incidență rezultă din conceperea incidenței ca „lipsă a oricărei legături sintactice cu restul comunicării” (p. 241); or, în acest context, definirea apozitiei drept „construcție incidentă legată” (p. 252,

²¹⁷ Iordan-Robu, *LRC*, p. 554, 556.

²¹⁸ Diaconescu, *Sint.*, p. 289-375.

254), adică unitate sintactică ce stabilește un raport sintactic cu restul comunicării în urma căruia primește o funcție sintactică – face discutabilă diferența specifică dintre raportul de incidență și cel de subordonare.

- ❖ Definirea prin negație a tipului de raport (*cf. raport negramatical*) reprezintă numai o etapă a cercetării ce ar trebui să fie urmată de (nu confundată cu) o soluție.
- ❖ Teoretizarea unui raport sintactic deosebit de toate celelalte, (pentru care preferăm sintagma terminologică propusă inițial, *raport apozitiv*) se prevalează de trăsătura semantică distinctivă a acestuia, constând în coreferențialitatea unităților sintactice între care se stabilește; din punctul nostru de vedere, fără a ignora complexitatea structurilor lingvistice care pot impune, în anumite situații, suplimentarea criteriilor de recunoaștere a raporturilor sintactice existente în limbă, considerăm, totuși, mai avantajoasă opțiunea pentru aplicarea constantă a acelorași criterii de identificare a raporturilor sintactice (importanța unităților sintactice relaționate și existența planurilor sintactice diferite) ori de câte ori faptele de limbă o permit.
- ❖ Acordăm valoare de adevăr premisei logice că „orice raport presupune pierderea, într-o măsură mai mică sau mai mare, a independenței”²¹⁹, astfel încât calificarea raportului apozitiv prin termeni ca „relație *de nondependență*” sau „relație *exterioară, extralingvistică*”/„legătură *externă, asintagmatică*”²²⁰ reprezintă o contradicție conceptuală.

Opinia noastră în legătură cu apozitia, din punctul de vedere al posibilității acesteia de a avea un statut distinct între raporturi și funcții sintactice, valorifică *consecvent* principiul general de identificare a raporturilor sintactice: importanța unităților relaționate și existența planurilor diferite de comunicare: planul comunicării propriu-zise – planul comentariilor – planul explicației – planul «traducerii»/apozitiv (vezi *infra*, raportul de incidență).

²¹⁹ Dimitriu, *Trat.*, II, p. 372.

²²⁰ Diaconescu, *Sint.*, p. 290.

Opiniile din studiile de specialitate privitoare la funcția unității apozate sînt împărțite și în privința raportului generator al funcției, și în privința naturii acesteia. Trecînd peste confuzia – prezentă în unele lucrări – între concepte precum funcție sintactică și unitate sintactică, se pot distinge trei accepții ale termenului apozitie din perspectivă funcțională:

1. *subspecie a unei funcții sintactice* generate de raportul de subordonare (subspecie de atribut)²²¹;
2. *funcție sintactică distinctă* generată de:
 2. 1. raportul de subordonare (predicat²²², nume predicativ²²³, apozitie²²⁴);
 2. 2. raportul apozitiv²²⁵;
3. *funcție semantică*²²⁶.

²²¹ În gramatica românească, opinia cea mai răspîdită privitoare la funcția unității apozate (preluată din lingvistica universală) situează apozitia între variantele de realizare a atributului deopotrivă la nivelul propoziției („Apoziția este atributul substantival pus în cazul nominativ, indiferent de cazul termenului determinat, sau acordat în caz cu acesta” – GA, ed. a II-a, vol. al II-lea, p. 128; „Apoziția pronominală are de obicei valoare de precizare” – *ibidem*, p.135) și la nivelul frazei („În cadrul propoziției atributive se distinge propoziția apozitivă, care corespunde unei apozitii, avînd ca și aceasta o situație aparte față de atributiva propriu-zisă” – GA, ed a II-a, vol. al II-lea, p. 274; „Propoziția atributivă care exprimă aceeași idee cu cuvîntul, grupul de cuvinte sau propoziția la care se referă se numește propoziție atributivă” – p. 281). Înscrierea apozitiei între variantele de realizare a atributului este caracteristică și perioadei vechi a gramaticii clasice (cf. Măcărescu, *Gramatică*, p. 69; Neagoe, *Sintaxa*, p. 100 ș. a.), și celei noi (vezi GA, ambele ediții, precum și gramaticile care îi urmează modelul).

²²² Funcția de predicat – consecință a raportului de inerență din punctul nostru de vedere – atribuită unității apozate este în această viziune o consecință a raportului de subordonare: “Orice apozitie este o nouă judecată, exprimată însă pe scurt, numai prin predicat, căci subiectul este elementul căruia ea îi este subordonată” (Ivănescu, *Sintaxa*, p. 108-109).

²²³ Susținînd această teză, a subordonării predicatului față de subiect, D. D. Drașoveanu, *Sintagma „verb + adjectiv” – o certitudine?*, în CL, XVIII, 1973, nr. 2, p. 256-277, [Drașoveanu, *Sintagma*], admite existența cu realizare negativă a verbului *a fi* între termenii coreferențiali (în contexte ca „Accști factori, [sînt] cauza [...]” – p. 270, situație în care unitatea apozată primește funcția de nume predicativ. (Pentru detalii privitoare la atribuirea funcției de nume predicativ unității apozate vezi Hodiș, *Apoziția*, p. 17-22).

²²⁴ Vezi Cipariu, *Sint.*, p. 26; Dimitriu, *Trat.*, II, p. 1518 sqq.

²²⁵ Considerînd natura sintactică a apozării ca fiind, alături de coordonare, o ilustrare lingvistică a relației logico-matematice de echivalență, Hodiș, *Apoziția*, p. 103 notează: „În legătură cu proveniența funcțiilor sintactice implicate în apozare (ca și în coordonare) problema se dedublează: distingem funcții sintactice provenite din subordonare și funcții – tot sintactice, desigur – provenite din apozare (coordonare), căci și din relațiile de nondependență rezultă funcții, cum s-a văzut pînă aici. Astfel încît, aici trebuie să atestăm fenomenul *cumulului de funcții sintactice*.” În legătură cu termenii apozati, ca și cu cei coordonați, autorul menționează la pagina următoare că este necesară recunoașterea funcțiilor sintactice, „funcțiilor provenite din subordonarea lor suprapunîndu-li-se cele provenite din coordonarea, respectiv apozarea lor.” Aceste din urmă raporturi, coordonarea și apozarea, generează „funcțiile *apoz* (*apozat*, sau *apozitie*), respectiv *coord* (*coordonat*).” (p. 104). Nagy, *Sint.*, I, p. 134: „Avînd însă un conținut distinct, echivalența referentului desemnat prin expresii diferite, și *mărci suplimentare specifice*, admitem că raportul apozitiv este diferit de cel de subordonare, precum și de cel de coordonare, fiindcă este un raport generator al unei funcții sintactice facultative – *apozitia*.”

În legătură cu opiniile semnalate mai sus, comentariile noastre vor fi făcute diferențiat.

1'. Neconvenabilitatea descrierii apoziției ca funcție sintactică inclusă în atribut este probată de argumente *semantice* (atributul *califică/atribuie* o însușire regentului pe care-l determină vs. apozitia „*traduce*”/identifică antecedentul printr-un alt «nume») și *formale* (funcția de atribut este selectată *numai de un regent nominal* vs. apozitia este cerută de un *antecedent nominal sau verbal*).

2'. a). Admiterea apoziției ca funcție sintactică de sine stătătoare generată de raportul de subordonare este contradictorie cu teoria limbii privitoare la acesta din urmă: la *raportul de subordonare*, conținutul raportual se particularizează prin faptul că dintre cei doi termeni ai relației, primul (*determinatul*) este considerat ca *unitate morfologică*, nu sintactică. Or *funcția de apozitie* este în dependență nu doar de regenți nominali și verball-părți de vorbire (= *unități morfologice*), ci și de *unități sintactice*: propoziții, fraze.

2'. b). Pe de altă parte, nici teoretizarea apoziției ca funcție sintactică generată de raportul apozitiv nu este lipsită de anumite ambiguități și confuzii teoretice și/sau practice, căci afirmarea *distinctibilității apoziției între toate celelalte funcții sintactice* este însoțită adesea de comentarii *contradictorii* prin care se afirmă *identitatea funcțională a unităților raportului apozitiv*.

²²⁶ Limitarea posibilităților de interpretare a apoziției la nivelul *semantic*/negarea capacității unității apozate de a îndeplini o funcție *sintactică* este o idee explicit formulată în lingvistica structuralistă: apozitia „e o conexiune semantică directă cu baza, iar sintactic e o ipostază” (Tesnière, *Éléments*, p. 163); „apozitia nu e o funcție gramaticală, ci un mod de construcție” (Dessaintes, *Syntaxa*, p. 378). Ideea aceasta este preluată din lingvistica universală și în gramatica românească, unde se apreciază că „unitatea apozitională nu are calitatea de funcțională”, ci reprezintă „o repositiționare a funcției exprimate de unitatea de bază” (Diaconescu, *Sint.*, p. 329), așadar „apozitia nu este o funcție sintactică” (p. 344), ci „îndeplinește o funcție *semantică*, de explicare, de identificare, sau de calificare a bazei” (p. 329). Uneori se fac nuanțări relativ la funcționalitatea unității apozate: „Relația de apozitie *absolută* nu dezvoltă funcții sintactice, ci extinde, prin termenul secund, funcția sintactică actualizată de termenul bază” (Irimia, *Gram*, p. 511) vs. „Relația de apozitie *relativă* generează o funcție sintactică specifică: **apozitia**” prin care „se actualizează planul semantic al termenului-bază” (p. 512). În această viziune, *apozitia absolută* este definită ca relație de „echivalență totală”, „în care cei doi termeni își corespund unul altuia în limitele dezvoltării fiecăruia, prin caracterul coreferențial al planului lor semantic, dincolo de deosebirile introduse de ipostazele din care este privită aceeași realitate extralingvistică: *Nici ultima ei ticăloșie, spargerea ușii, cu furtul banilor și documentelor*, n-a cutremurat-o pe Andra.” (p. 510). Relația de *apozitie relativă* este relația „caracterizată prin echivalență parțială”, „în care corespondența semantică se stabilește între primul termen în toată dezvoltarea lui și un component al termenului secund, totdeauna pronumele relativ cu sens neutru *ceea ce*, prin intermediul căruia se deschide o nouă perspectivă în dezvoltarea planului semantic al propoziției: *I-a distrus fără scrupul ființa lui cea adevărată, ceea ce* i-a permis să-l manevreze după voie în orice moment și situație” (p. 511).

3'. Interpretarea apozitiei ca funcție exclusiv semantică impune câteva observații:

- calitatea de funcție *sintactică* a apozitiei este recunoscută *practic* chiar atunci când este negată *teoretic* – fapt ce se poate observa din compararea următoarelor părți ale demonstrației în cauză: deși se spune că „unitatea apozată nu are calitatea de funcțională” (Diaconescu, *Sint.*, p. 329), se admite că „*apozitia* [sic!] nominală *se exprimă* printr-un nume”(p. 332, s. n., M. T.), că „propoziția cu *rolul* de apozitie va fi o propoziție apozitivă” (p. 355); în același sens se vorbește despre „substantivul cu *rol* de apozitie” (p. 332, s. n., M. T.), și despre «apozitia simplă» care „*se exprimă printr-o parte de vorbire*” (*ibidem*), iar la pagina 355 se afirmă că „*apozitia*, îndeplinind față de unitatea bază o *funcție semantică*” se dovedeste „prin această funcție” „o *categorie sintactică* [sic!] cu un mare randament atât în limba scrisă, cât și în limba vorbită”; or, dacă faptul de „a se exprima prin” părți de vorbire este o caracteristică a funcțiilor sintactice – care tocmai în baza acestei trăsături primesc clasificări după criteriul morfologic (subiect substantival/pronominal etc., atribut adjectival/substantival/pronominal etc.) și dacă conceptul *funcție sintactică* poate fi văzut ca sinonim cu cel de *rol* îndeplinit de unitățile sintactice (cf. Stati, *Noțiunea*; precizăm, de asemenea, că accepția termenului *funcție* nu este menționată de autor aici), urmează că *apozitia este o funcție sintactică*;
- *funcția sintactică* este prin definiție dependentă de concepte ca *unitate sintactică* și *raport sintactic*. Astfel, relativ la *unitățile sintactice* implicate în raportul apozitiv (parte de propoziție, propoziție etc.), termenul apozat este descris și ca *unitate semantică*: „Ca orice unitate semantică, apozitia se va caracteriza, în raport cu baza, printr-o sferă semantică și printr-un conținut semantic” (p. 346); altfel spus, statutul de *unitate semantică* a apozitiei *nu exclude* calitatea acesteia de a fi și *unitate sintactică*; cât privește *natura raportului* dintre cei doi termeni (bază - apozitie), aceasta este descrisă ca o *determinare semantică*: „Din punctul de vedere al conținutului *semantic*, apozitia se poate defini ca un *determinant* al bazei” (p. 347, s. n., M. T.); „[...] apozitionarea de tip apozitiv [...] își justifică

existența ca modalitate de *determinare semantică*” (p. 346, s. n., M. T.); „apozitia nu este o funcție, ci o repoziționare a bazei pe care o *determină* din punct de vedere *semantic*” (p. 316, s. n., M. T.); totuși, admiterea *naturii semantice a determinării* (adică recunoașterea unei relații de determinare numai la nivelul conținutului raportual) *nu anulează* calitatea relației de a fi *sintactică* (determinare sintactică); or teoretizarea raportului apozitiv ca raport *sintactic* (ce relaționează unități *sintactice*) face discutabilă natura exclusiv *semantică* a funcției pe care acesta o generează. Această ipoteză pare a susține mai degrabă autonomia²²⁷ funcționării celor două niveluri ale limbii: semantic și sintactic; dimpotrivă, admitem relația de intercondiționare dintre semantică și sintaxă în sensul că „sintaxa operează cu unități sintactice marcate, în mod necesar, printr-un sens, iar semantica operează cu unități semice a căror semnificație se actualizează numai în context, prin angajarea lor în procese combinatorii de natură sintactică.”²²⁸,

- un alt aspect discutabil relativ la teoretizarea unei funcții exclusiv semantice rezultate din raportul apozitiv este cel referitor la accepția terminologiei întrebuințate, care ar trebui să respecte, în orice discurs științific, cerința de precizie; găsim astfel că, în literatura de specialitate, sintagma terminologică *funcții semantice* trimite la „rolurile semantice pe care participanții la eveniment le primesc, de tipul: agent, pacient, scop, beneficiar, experimentator etc., roluri atribuite nominalelor și echivalentelor acestora de către predicat și distincte de la un predicat la altul în funcție de natura lui inerentă” (*DSL*, s. v. *funcție*, IV); or în lucrările pe care le avem în atenție, pentru sintagma terminologică *funcție semantică* nu se folosește accepția enunțată mai sus (prezentă în teoria cazului și în gramaticile funcționale); dacă operația de clasificare și stabilire a tipologiilor este ulterioară celei de definire a «realității»

²²⁷ Ideea unei teorii sintactice absolut formale și asemantice – cf. Chomsky, *Syntactic*, p. 93 – a fost respinsă chiar de cercetările de sintaxă generativă, care prin formularea „*No syntax without semantics*” (Weinreich, *Explorations*, p. 468 și urm.) afirmă imposibilitatea de a aplica o astfel de teorie la limbile naturale. Pentru comentarii, vezi și Frâncu, *Curentele*, p. 74 sqq.

²²⁸ Diaconescu, *Probl.*, p. 110.

investigate, în lucrările discutate, tipurile de funcții semantice sînt identificate fără o definire în prealabil a conceptului, astfel încît funcțiile semantice fundamentale – numite și funcții apozitive – rezultate din conținutul raportului apozitiv se consideră a fi trei: funcția *denominativă*, funcția *descriptivă* și funcția *explicativă* (cf. „Evaluînd [...] conținutul semantic al acesteia [= relației apozitive], se pot identifica trei funcții apozitive fundamentale: *denominativă*, cînd structura apozitivă (bază + apozitie) se poate interpreta prin propoziția **A se numește (se cheamă, este) B: orașul Craiova** > *orașul se numește Craiova*; *descriptivă*, cînd interpretarea se poate face prin propoziția **A este B: România, țara noastră** > *România este țara noastră*; și *explicativă*, cînd interpretarea se poate face prin propoziția **A înseamnă B: cucuruz, adică porumb** > *cucuruz înseamnă porumb*” – p. 347); de asemenea, în detalierea descrierii teoretice, se apreciază, cu exemple, că fiecareia dintre aceste trei funcții semantice de bază îi corespunde „un spectru larg și variat de culori” (p. 347), sintagmă pe care autorul o „traduce” mai departe prin „clase semantice ”/„valori”/„funcții” (p. 346 sqq.); altfel spus, fiecare funcție semantică fundamentală este clasificabilă în subfuncții semantice specifice, cum ar fi: calificarea, identificarea, definirea, analiza etc. – pentru funcția descriptivă; nume de filiație, de rudenie naturală sau socială, nume de adresare oficială sau familiară, nume de profesii sau de ranguri administrative etc. – pentru funcția denominativă etc.; generalizînd, din descrierea detaliată a funcțiilor și a subfuncțiilor semantice/apozitive rezultă că *funcția semantică este echivalentă* cu:

- *funcțiile limbii*: funcția denominativă/referențială (p. 329, 347 sqq.), funcția metalingvistică, de traducere a unor elemente de cod neînțelese (p. 347, 355);
- *informația semantică/noțională a cuvintelor/părților de vorbire* ce «concretizează» unitățile sintactice: nume ale numelor entităților (*domnul Georgescu, doctorul Marinescu, continentul Europa* etc. – v. p. 347-348), caracteristici ale entităților/note ale noțiunilor

(modul **indicativ**, *vocala ă*, *secolul douăzeci*, *razele X* etc. – p. 348).

Trecînd peste neconvenabilitatea evidentă a celei de a doua ipoteze (funcție semantică = informație semantică/noțională), din punctul nostru de vedere, prezența funcțiilor limbii nu exclude realizarea celorlalte tipuri de funcții; totuși, avînd în vedere că pînă în stadiul actual al cercetării nu s-au făcut investigații asupra relațiilor dintre funcțiile limbii și funcțiile semantice (nici în lucrarea de față nu ne propunem acest lucru) și presupunînd, în mod logic, că diferențelor terminologice le corespund și diferențe conceptuale, considerăm neconvingătoare și această ipoteză.

§13. Evaluarea divergentă a apozitiei sub aspect funcțional (calificarea acesteia sau ca specie a unei funcții sintactice secundare (atribut), sau ca funcție sintactică de sine stătătoare, sau ca funcție semantică) este în legătură cu încercarea – repetată - de a înscrie necontradictoriu interpretarea *faptelor de limbă* în atenție în tiparele oferite de *teoria lingvistică* veche, astfel încît rezultatele acestei întreprinderi relevă mai degrabă subiectivismul punctelor de vedere. Obiectivarea acestora nu este posibilă în afara unor criterii unanim acceptate de interpretare funcțională la care structurile lingvistice în atenție să fie raportate – operație imposibilă, de altfel, căci și în această privință literatura de specialitate este caracterizată de o bogată diversitate (premisele de interpretare nu sînt date apriorice ale analizei). Apreciînd ca binevenită și necesară pluralitatea punctelor de vedere în cercetarea științifică, semnalăm, totuși, că, deși literatura de specialitate *opune raportul apozitiv* celui de *incidență* prin *distribuția diferită a unităților relaționate*: «*pe același plan*» (la raportul apozitiv) – în *planuri diferite* (la raportul de incidență), argumentele date pentru ideea afuncționalității unității apozate sînt identice cu cele avansate în cazul unităților incidente.

a) lipsa integrării structurale a unităților apozate (vezi *supra*, caracterizarea lor ca unități relaționate asintagmatic, neindependente);

b) particularitatea *naturii raportului apozitiv* de a depăși limitele obișnuite ale sintaxei prin dimensiunea semantică (și stilistică) - de unde și discuțiile privind *natura semantică* a funcțiilor posibile generate de un astfel de raport (vezi *supra*);

c) imposibilitatea descrierii unităților sintactice «situate pe același plan» potrivit dihotomiei *principal - secundar*, ceea ce înseamnă, în opinia unor specialiști, că relația dintre aceste unități este neierarhică.

Lipsa de temei a acestor argumente poate fi urmărită simetric cu demonstrația de la raportul de incidență. Neconvenabilitatea ipotezei că unitățile apozitive sînt neintegrate structural/în afara posibilității de a contracta un raport sintactic/structural cu contextul (cf. „raportul sintactic dintre apozitie (apozitivă) și determinatul său [...] e un raport [...] *negramatical*” – Florea, *Apoziție*, p. 184; „apozitia nici nu se află în vreun raport gramatical cu acesta [= termenul antecedent], ci în *nonraport* [...]” – Drașoveanu, *Cuvinte relaționale*, p. 22) a fost subliniată în repetate rînduri, majoritatea specialiștilor teoretizînd raportul apozitiv ca raport *sintactic/structural*.

Considerînd, de asemenea, neconvîngătoare ipoteza ca raportul de incidență să fie un raport exclusiv semantic (pentru argumente, vezi *supra*), aprecierea imposibilității de a descrie unitățile distribuite «pe același plan» după dihotomia *principal – secundar* credem că are la bază prejudecata că „subordonarea constituie unicul mod de ordonare ierarhică”²²⁹. Așa cum am arătat în cazul raportului de incidență, gramatica «mai nouă» da tip clasic, o dată cu teoretizarea propoziției intermediare explicative din cadrul raportului explicativ aduce ameliorări conceptului de *ierarhie/raport ierarhic*, în sensul că opoziția – după criteriul importanței unităților relaționate este descrisă în termenii *principal – intermediar – secundar*. Asumarea acestei poziții determină implicit reevaluarea descrierii raportului apozitiv ca raport neierarhic, deci negenerator de funcții sintactice. Apelăm și aici la fapte de limbă pentru a ilustra importanța intermediară a unității apozate.

Din punct de vedere **semantic**, *apozitia* prezintă:

- *importanță asemănătoare cu cea principală*, în sensul că unitatea sintactică cu această funcție poate avea calitatea de bază a unei comunicări la fel ca unitățile sintactice principale, aplicarea testului omisiunii nefiind posibilă:

„Dacă e adevărat că orice «ură de moarte» înîlnește la capătul ei triumful cuiva, atunci la noi poți să obții lesne apoteoza: **în fiecare zi se**

²²⁹ Diaconescu, *Sint.*, p. 289.

va găsi cineva care să te urască de moarte pentru ceea ce faci și fiecare zi devine astfel un triumf la îndemână.”

(G. Liiceanu, *Ușa interzisă*)

„Idea de a-l vizita mi-a venit într-o zi, adică într-una din acele zile când ai mare poftă să vezi un prieten, și dacă nu ai, e ziua când ți-l faci”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, I, p. 147)

„Am constatat că mătușa puea foarte lesne să-și ție amenințarea: în orice moment, zece pretendenți cel puțin, toți mai buni ca mine, ar fi fost gata să se prosterneze la picioarele Madeleinei.”

(L. Rebreanu, *Ciuleandra*, p. 242)

„E și ea absolut de părerea mea: trebuie să te mutăm de-aici, să te scăpăm din ghearele acestui doctor mizerbil!...”

(L. Rebreanu, *Ciuleandra*, p. 244)

„[...]cîm aproape spicili erau dizbătuti-aproapi jumătati, sî-ntorce fățarii. Adică puneu mîna pi furci doi, trii oameni rapidi și-ntorceu...snopii bătuț pînă-n momentu ceala cînd î...o început întorsu-ntîi.”

(Bîrleanu, *Tradiție*, p. 71)

- importanță asemănătoare cu cea secundară/subordonată, în sensul că existența apozitiei este condiționată de existența unui antecedent – fapt susținut de testul comutării cu zero:

„Există chipuri într-adevăr frumoase care nu exprimă decît atît, adică ceea ce a făcut natura fizic, dar un chip frumos prin care să

izbucnească dinlăuntru o lumină a unei vieți a gândirii și sentimentelor [...], un astfel de chip și o astfel de frumusețe nu mai văzusem.”

(M. Eliade, *Nuntă în cer*)

„Cheia ce mi-ai dat aseară –
Cheia de la poarta verde –
Am pierdut-o chiar aseară!...
Dar ce cheie nu se pierde?”

(I. Minulescu, *Romanța cheii*, în *Într-un bazar sentimental*, p. 17)

„Pentru a înainta în istorie, oamenii au trebuit să se creadă pe cuvânt, **adică să scrie cărți și să le citească.**”

(G. Liiceanu, *Declarație de iubire*, p. 170)

„Am mai avut atunci o altă impresie: **că femeia aceasta nu poate fi singură.**”

(M. Eliade, *Nuntă în cer*, p. 181)

„Cotețu sî faci cu...trii voiuri, cu patru voiuri. **Adica...împletit la trii voiuri sau la patru voiuri.**”

(*TDMB*, I, p. 93-94)

- importanță neasemănătoare nici cu cea principală, nici cu cea secundară/subordonată, în sensul că unitatea ce concretizează funcția de apozitie (la diferite nivele) vizează frecvent și comunicarea dintr-un alt plan în întregime, cu posibila focalizare a unui constituent – trăsătură necaracteristică nici importanței mai mari/principale, nici importanței mai mici/secundare:

„Știi cum spunem noi lucrurile: **jumătate în glumă, jumătate în serios.**”

(G. Liiceanu, *Ușa interzisă*, p. 108)

„De fapt raportul se schimbă: **cuvintele dau forță realității și o fac să existe.**”

(Ibidem, p. 47)

„Spune-i unui bărbat cât e el de inteligent, cât de bine îi vine costumul, cum nu seamănă el cu nimeni altul, și dacă nimerești peste unul care tocmai vrea să se însoare, gata, **nu rezistă**, în timp ce o femeie e mai puțin dispusă să-și piardă capul la astfel de trucuri, chiar dacă sînt sincere.”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, I, p. 143)

„Da, te-aș iubi cum mă iubești și tu,
Inim-ar spune da, cugetul nu.”

(T. Arghezi, *Dragoste tîrzie*, în *Versuri*, p. 281)

„Și făcea două andreli lungi, di lățimea grăpii, sî chemau andreli:
două lemni-adica.”

(TDMB, I, p.181-182)

Din punct de vedere **formal**, unitatea cu funcție de *apozitie* poate avea:

- *aspect de principal*, cînd lipsesc mărcile specifice subordonării:

„Mult mai realistă era prietena lui: **avea dreptate, aveau să fie prinși.**”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, III, p. 297)

„Era un text de însoțire: **cineva te lua de mînă și îți arăta ceea ce el ajunsese să descopere înaintea ta.**”

(G. Liiceanu, *Ușa interzisă*, p. 105)

„[...] *dacă cumva ei au dreptate? Ei – adică ceilalți, mulți și proști, puțini și semidocti, oamenii de cabinet sau de pe stradă, oamenii perfect contemporani cu evenimentele...*”

(M. Eliade, *Fragmentarium*, p. 160)

„*Toți surâdeau: cunoșteau acea soluție, numai acela n-o cunoștea.*”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, III, p. 248)

„*Și era o plăcere să descoperi apoi că era realmente vesel și avea un humor modest (care face totdeauna plăcere) și o gândire curgătoare, fără paraiziții care apar adesea chiar la oamenii superiori: vulgaritate și libertinaj în vocabular, subînțelesuri triviale, erudiție și anecdote politice de o penibilă lipsă de gust...*”

(*Ibidem*, p. 247)

„*Pînza o moaii, acasî, o săponim bini ș-după asta ni ducim cu dînsa la izvoarî. Avem izvoar-aici, ș-apo o muiem: o moi în apî, o-nșîri la soari...*”

(Bîrleanu, *Tradiție*, p. 50)

- *aspect de secundar*, cînd sînt prezente mărcile subordonării: acord, jonctive subordonatoare

„*Cînd i-am devenit apropiat, a apucat-o regretul că s-a procopsit, că, adică s-a pomenit că iubește.*”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, III, p. 330)

„*Și acum voi încheia, întorcîndu-mă la obiecția inițială: cum că am venit cu exigențe morale acolo unde în joc era netocmeala legii.*”

(G. Liiceanu, *Declarație de iubire*, p. 126)

„*Jar dimineața, când deschid ochii, primul lucru pe care îl aud sînt gamele unei viori.*”

(*Ibidem*, p. 312)

„*Cîteva clipe avu toate certitudinile: că trăiește și că e moartă, că a ucis-o și că n-a ucis-o, că nu s-a întîmplat nimic și că s-a sfîrșit tot...*”

(L. Rebreanu, *Ciuleandra*, p. 173)

„*Cînd cineva începe să scrie, adică atunci când compune un text și devine «autor», lucrul acesta echivalează ca semnificație, pe altă treaptă a vieții, cu deprinderea vorbitului.*”

(G. Liiceanu, *Ușa interzisă*, p. 104)

Trăsăturile semantice și formale mixte (și/nici principal – și/nici secundar) evidențiate mai sus în legătură cu raportul apozitiv conduc la concluzia că unitățile sintactice pe care acestea le relaționează pot fi descrise după criteriul importanței, la fel ca la raportul de incidență și la cel explicativ, ca *principale – intermediare*. Dacă admitem că raporturi ierarhice înseamnă raporturi ai căror termeni sînt disociabili după importanță în *principal – intermediar – secundar*, și dacă admitem că la raportul apozitiv, la fel ca la raportul explicativ și la cel de incidență, cel de-al doilea termen în topica dominantă în topica dominantă obiectivă (unitatea apozată, la fel cu care se poartă și unitățile explicativă și incidentă) are importanță intermediară, urmează că *raporturile apozitiv, explicativ și de incidență sînt ierarhice, adică generatoare de funcții sintactice: și anume, funcția de apozitie/«traducere», funcția de explicație și funcția de comentariu*. Se poate vedea astfel (așa cum arătat și la raportul de incidență) că premisa afunționalității raporturilor sintactice heteroplane (apozitiv, explicativ și de incidență) – „categorie” reprezentată de un singur raport în teoria lingvistică de pînă acum : raportul de incidență – este fundamentată pe un raționament cu bază falsă : *raport generator de funcții sintactice înseamnă raport ierarhic , adică stabilit între termeni principali –*

secundari; unitățile incidente nu pot fi descrise ierarhic nici ca principale, nici ca secundare; deci raportul de incidență nu este generator de funcții sintactice.

§14. O altă problemă care prezintă interes în discuția de față – rezultată și din admiterea apozitiei ca funcție sintactică – este cea referitoare la **încadrarea tipologică după importanță a acestor funcții**. Mai exact, dacă raportul sintactic apozitiv - la fel ca celelalte două raporturi heteroplane (explicativ și de incidență) - se particularizează prin *importanța intermediară* a termenului secund, aceasta face *discutabilă încadrarea apozitiei în categoria funcțiilor sintactice secundare*. Or o descriere adecvată a «realității» lingvistice nu poate ignora această trăsătură distinctivă. Considerăm, de aceea, utilă aprofundarea acestui aspect (adecvarea calificării apozitiei ca funcție sintactică *secundară*) printr-o comparație punctuală, după mai multe criterii, care să releve apartenența/nonapartenența funcției de *apozitie*, ca și a celor de *explicație* și de *comentariu* la categoria funcțiilor sintactice secundare.

1. După nivelul sintactic la care se «concretizează», distingem, pe de o parte, funcțiile de *apozitie*, de *explicație* și de *comentariu*, care cunosc două posibilități de realizare analogică²³⁰: la *nivelul frazei*, prin propoziții, și la *nivelul textului*, prin fraze, iar pe de altă parte, *funcțiile sintactice secundare* la care realizarea analogică vizează *numai nivelul frazei*:

„În istorie, ipocrizia este productivă: ea ucide.”

(G. Liiceanu, *Declarație de iubire*, p. 163)

„Miliarde și miliarde de oameni vorbesc fără să aibă acces la cuvânt: ei nu aud nici melodia cuvintelor – căci orice limbă vorbită cu adevărat cîntă la propriu – și nu percep nici lucrurile definitive care se pot spune în cuvinte.”

(Idem, *Ușa interzisă*, p. 101)

²³⁰ Avem în vedere că funcțiile sintactice pot apărea la niveluri sintactice diferite: **tipic** fiind nivelul *propoziției* (unde funcțiile sintactice sînt purtate de părțile de propoziție), **ia analogic** nivelul *frazei* (la care purtătoarele de funcții sintactice sînt propozițiile și substitutele de propoziție) și nivelul *textului* (unde funcțiile sintactice sînt purtate de fraze sau de substitute de fraze).

„Fă-ți datoria pînă-n capăt, bine.
Sînt datorii și țelul și povara,
Fie că mîngîi omul, fie că-i aperi țara
Și-așteaptă ceasul tău. **Că vine!**”

(T. Arghezi, *Inscripție de bărbat*, în *Versuri*, p. 193)

„Tu ești? l-am întrebat. **Că mi se pare**
Să te cunosc dintr-o asemănare.”

(T. Arghezi, *Mi se pare...*, în *Versuri*, p. 157)

„Eram atît de fericit, **murmură el**, atît de tare fericit, încît
devenisem umil, să nu sfidez cine știe ce zeu sau zeiță geloasă.”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, III, 294)

„– Dumitale ți se par visuri goale, pe cînd pentru mine în visurile
acestea palpită tot rostul ființei mele, **zise Apostol cu o privire atît de**
sfredelitoare, încît Klapka se feri ca dinaintea unei sulite de foc.”

(L. Rebreanu, *Pădurea spînzuraților*, p. 168)

2. După calitatea termenilor cu care intră în relație, se deosebesc, pe de o parte, *funcțiile semantico-sintactice de apozitie*, de *explicație* și de *comentariu* – la care partenerul de relație este (și) o unitate sintactică (propoziție, frază), iar, pe de altă parte, *funcțiile sintactice secundare*, în dependență față de unități morfologice (substantiv, pronume, numeral, verb, adverb, adjectiv):

„Am o adevărată vocație să pășesc în viață pe urmele unor
perioade anterioare, ca pentru a lua măsura timpului trecut: **trebuie să te**
întorci întotdeauna într-un loc în care ai mai fost și care a rămas
neschimbat pentru a putea să îți măsoari schimbarea ta.”

(G. Liiceanu, *Ușa interzisă*, p. 121)

„De ziua lui, poftește la masă pe confrăți,
Și ei primesc să meargă, deși se știu furați;
Căci trebuie. Maestrul stă bine-n lumea mare
Și poate-avea nevoie de-o proptă oareșcare.”

(T. Arghezi, *E avocat*, în *Versuri*, p. 241)

„Libertatea, **vorba Marelui Inchizitor**, este un lux pentru cei aleși
și puțini.”

(G. Liiceanu, *Ușa interzisă*, p. 60)

3. După raportul generator al funcției sintactice, se observă, pe de o parte, *raporturile sintactice intenționale: raportul apozitiv, raportul explicativ și raportul de incidență*, care își conturează *identitatea specifică* numai pe baza *criteriului semantic*: intenția de comunicare a vorbitorului (intenția de a «traduce»/de a explica/de a comenta), iar pe de altă parte, raportul de subordonare (generator al funcțiilor sintactice secundare) la care *conținutul specific* este marcat printr-o *formă raportuală particularizantă*.

„Cunosc o droaie de oameni care nu ar fi putut, nu pot și nu vor
putea în veci – prin liberă alegere – să practice falaqa (**tortura prin**
bătaie la tălpi) [...]”

(G. Liiceanu, *Op. Cit.*, p. 116)

„– Spuneai că de abia ai plecat? **Că tocmai ai ocolit**
Dîmbovicioara, ca să nu-l întâlnești pe colonel.”

(C. Petrescu, *Ultima noapte*, p. 182)

„Într-adevăr era cam dezolant să vezi cum o fată a cărei frumusețe
era un mister, **cum spune Dostoievski**, să aibă un cap total lipsit de
mistere, iar mintea coală albă de hîrtie, pe care nu se înscriseră nimic.”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, I, p. 57)

4. După felul/modalitatea de ocurență în plan incident, se disting, pe de o parte, funcțiile de *apozitie* și de *explicație* care pot coexista cu funcția de *comentariu* ca funcții ale unității sintactice superioare din plan incident (se poate vorbi deci de un cumul de funcții semantico-sintactice în acest caz, iar pe de altă parte, *funcțiile sintactice secundare*, care pot fi purtate numai de unitățile sintactice inferioare din planul incident.

„*Replicile prietenului meu (căci ne împrieteniserăm, mă însoțea zilnic pînă acasă, mergînd împreună pe jos, el povestind și eu ascultînd) în convingerea lui erau zdrobitoare, cînd în realitate erau puerile, sau în orice caz expresia unei gândiri sensibile.*”

(M. Preda, *Cel mai iubit*, I, p. 84)

„*Într-o zi îmi spuse cu un aer preocupat că a reușit să obțină un pașaport, să plece în Italia, unde au chemat-o niște rude. (Rudele, adică, au reușit să obțină acel pașaport.)*”

(*Ibidem*)

5. Din punctul de vedere al funcțiilor limbii prevalente în realizarea funcțiilor sintactice, distingem, pe de o parte, funcțiile semantico-sintactice de *apozitie*, de *explicație* și de *comentariu* – manifestări mai ales ale *funcției metalingvistice* la nivel sintactic. Ca funcție a limbii, funcția metalingvistică este focalizată pe *limba însăși* prin glosarea/explicarea/comentarea elementelor de cod neînțelese. Ca funcții semantico-sintactice, funcțiile de *apozitie*, *explicație* și de *comentariu*, sînt focalizate pe *comunicarea însăși/actul de încodare lingvistică*, prin glosarea/explicarea/comentarea

intenției de comunicare ce a stat la baza încodării mesajului – ceea ce înseamnă că funcțiile semantico-sintactice de *apozitie*, de *explicație* și de *comentariu* acționează ca niște moderatori ai receptării actului ilocuționar. Pe de altă parte, funcțiile sintactice secundare nu pot fi văzute ca manifestare prevalentă a uneia sau alteia dintre funcțiile limbii, acestea interferând variabil, în funcție de context.

Notă. Enumerarea punctelor comune între apozitie, explicație și comentariu nu trebuie și nu poate să conducă la identificarea lor, căci între aceste funcții sintactice există și deosebiri necesare în conturarea identității specifice a fiecăreia. Dintre trăsăturile semantice și formale distinctive reținem: **a)** semantismul caracterizant: «traducerea», explicația, comentariul; **b)** prezența obligatorie a jonctivelor la raportul generator al funcției de explicație: jonctivele mixte *căci*, *că*, *fiindcă* etc., omonime cu cele subordonatoare cauzale vs. prezența facultativă/atipică și irelevantă din punct de vedere relațional a conectivelor de tip coordonator și subordonator la raportul explicativ și la cel de incidență; **c)** raportul explicativ este prin concepție consecința anacolutului generalizat constând în sărirea peste o parte a comunicării vs. la raporturile apozitiv și de incidență, anacolutul de acest tip se poate produce, dar nu interesează la geneza acestor raporturi etc.

Urmarea logică a celor arătate mai sus este că *funcțiile semantico-sintactice de apozitie, de explicație și de comentariu* se opun atât funcțiilor sintactice principale, cât și funcțiilor sintactice secundare ca o categorie aparte de funcții, și anume, **categoria funcțiilor semantico-sintactice intermediare.**

Subliniem aici că termenul *intermediar*, desemnând **importanța intermediară** a funcțiilor semantico-sintactice (*apozitie, explicație, comentariu*) **în actul comunicativ** are justificare **și din punct de vedere gramatical, și din punct de vedere semantic: prezența/absența mărcilor subordonatoare, ca și calitatea de bază/masă în**

structurarea comunicării sînt caracteristici specifice tuturor²³¹ acestor funcții. De asemenea, **testul omisiunii nu poate infirma importanța intermediară a funcțiilor semantico-sintactice în favoarea importanței secundare decît printr-o aplicare neadecvată, adică printr-o aplicare la contextul comunicativ care să nu aibă în vedere coordonatele actului comunicativ.** Avem în vedere, spunînd aceasta, mai ales **axa subiectivă** a vorbirii umane, care este reprezentată de doi poli: **emițătorul/locutorul** (= încodator al mesajului) și **receptorul/interlocutorul** (= decodator al mesajului care trebuie să țină cont, în operația de decodare, de intenția de comunicare a vorbitorului).

În procesul de comunicare, **receptorul/interlocutorul** are nevoie uneori de o suplimentare a informației semantice: «traduceri»/explicații/comentarii referitoare la circumstanțe, actanți etc., care să-i faciliteze receptarea adecvată a mesajului transmis de emițător/interlocutor. De aceea, *în momentul încodării unui mesaj, locutorul este preocupat nu doar de enunțarea informației semantice, ci și de receptarea adecvată a ei.* Practic, aceasta înseamnă că vorbitorul este preocupat de alegerea „într-un timp operativ” (cf. Guillaume, *Langage, apud* Frîncu, *Curente*, p.123 sqq.) a semnelor lingvistice care pot trimite în măsura convenabilității maxime la «realitatea» avută în vedere. Dinamica acestor procese mentale, de selecție a elementelor de cod, ar putea fi descrisă astfel: *în timpul încodării sau după încodarea mesajului, vorbitorul se poate gândi că interlocutorul nu cunoaște unul sau mai mulți termeni din codul utilizat sau poate decoda ambiguu mesajul, într-un mod diferit de intenția sa de comunicare; acest lucru îl determină pe vorbitor să «traducă» prin apozitie sau să explice/să comenteze prin funcțiile sintactice omonime termenul considerat necunoscut/informația insuficient decodabilă.* «Traducerea»/explicația/comentariul se va face astfel prin elemente de cod considerate a fi cunoscute de către interlocutor. Distribuția polară (înspre *enunțare* și *receptare*) a atenției vorbitorului se concretizează la nivel sintactic prin selecția funcțiilor sintactice: *funcțiile sintactice principale și secundare sînt expresie a preocupării prioritare a vorbitorului pentru actul de enunțare a informației semantice, iar funcțiile*

²³¹ Singura excepție de la situația enunțată este reprezentată de funcția corespunzătoare planului explicativ/justificativ, la care omonimia dintre conjuncțiile mixte/intermediare și cele subordonatoare cauzale (cf. *Dimitriu, Trat., II, p. 1206-1207*) blochează aspectul de principal al planului sintactic în atenție, fără, însă, a-i conferi acestuia statut de secundar.

sintactice intermediare reprezintă expresia preocupării *prioritare* a vorbitorului pentru calitatea actului de *receptare*.

Notă. Sublinierea prin *prioritar* are în vedere faptul că selecția semnelor lingvistice din perspectiva celor două operații (enunțare - receptare) este implicită, chiar dacă nu întotdeauna reușită/nu are întotdeauna efectele scontate: actul enunțării presupune o coerență a îmbinării elementelor de cod care se justifică tocmai prin preocuparea vorbitorului de a asigura interlocutorului condițiile unei receptări adecvate în conformitate cu intenția sa de comunicare. Aceasta înseamnă că preocuparea pentru actul de enunțare și de receptare *nu* este *exclusivă* în condiții normale de dialog, dar poate fi *dominantă*.

În ordinea celor arătate mai sus, vom spune, deci, că funcțiile sintactice existente în limbă permit o clasificare după importanță în trei tipuri, așa cum arătăm mai jos.

1. **Funcțiile sintactice principale** (*subiectul, predicatul*) sînt funcții caracterizate prin importanța cea mai mare, adică existența lor condiționează existența actului comunicativ și din perspectiva enunțării, și din perspectiva receptării; existența lor este deci *obligatorie/necesară*; testul comutării cu zero nu este posibil.
2. **Funcțiile sintactice secundare** (*atributul, complementul, circumstanțialul, atributul complement/circumstanțial*) sînt funcții caracterizate prin importanța cea mai mică, în sensul că existența lor nu condiționează, principial, existența comunicării nici din perspectiva enunțării, nici din perspectiva receptării; existența lor este, așadar, principial *facultativă*; testul comutării cu zero este aplicabil cu unele restricții.
3. **Funcțiile semantico-sintactice intermediare** (*apozitia, explicația, comentariul*) sînt funcții care au caracteristici și de *secundar/subordonat* – și anume, *din perspectiva enunțării/a interlocutorului* pentru care exprimarea «traducerii»/explicației/comentariului este *facultativă*, el cîștînd, în calitate de emițător, datele informației pe care urmează să o transmită (testul comutării cu zero este întotdeauna posibil din acest punct de vedere) -, și de *principal* – și anume, *din perspectiva enunțării/a interlocutorului* pentru care exprimarea

«traduceri»/explicației/comentariului este *obligatorie/necesară*, existența acestora condiționând decodarea adecvată a mesajului, deci reușita actului comunicativ (testul omisiunii nu se poate aplica niciodată din acest punct de vedere).

Bibliografie selectivă

- Alexandrescu, Ecaterina,** *Cu privire la apozitie și la propoziția apozitivă*, în „Comunicări Științifice”, Iași, 1969, p. 91-120
- Aristotel,** *Organon*, vol. I, *Categoriile. Despre interpretare. Analitica primară*, Ediție de Mircea Florian, Editura IRI, București, 1997, Iași, 1969
- ✕ **Avram, Mioara,** *Despre corespondența dintre propozițiile subordonate și părțile de propoziție*, în SG, I, 1956, p. 141-164
[= Avram, *Despre*],
- Avram, Mioara,** *Gramatica pentru toți*, București, Editura Humanitas, București, 1997
[= Avram, *Gram.*],
- Bally, Ch.,** *Linguistique générale et linguistique française*, ed. III, Berne, 1950
- Benveniste, E.,** *Problèmes de linguistique générale*, Editions Gallimard, 1966
- Bercea, P.,** *Contribuții la cunoașterea raportului apozitiv*, în LR, XI, 1972, nr. 5, p. 449-454
- Berceanu, B. B.,** *Sistemul gramatical al limbii române*, București, 1971
- Chafe, W. L.,** *Meaning and the structure of language*, Chicago-London, The University of Chicago Press, 1970
- Chevalier, Jean-Claude,** *Grammaire Larousse du français contemporain*, Librairie Larousse, Paris, 1964
- Blanche-Benveniste, Claire, Arrivé, Michel, Peytard, Jean,**

- Chomsky, Noam,**
[= Chomsky, *Aspects*],
Chomsky, Noam,
[= Chomskz, *Syntactic*],
Cipariu, Timotei,
[= Cipariu, *Sint.*;
Cipariu, *Opere*],
Constantinescu-Dobridor,
Gheorghe,
[= Constantinescu, *Dicționar*],
Coșeriu, Eugen,
[= Coșeriu, *Lingvistică*],
Coșeriu, Eugen,
[= Coșeriu, *Prelegeri*],
Coșeriu, Eugen,
[= Coșeriu, *Sincronie*],
Coteanu, Ion,
[= Coteanu, *În legătură cu*],
✧ **Diaconescu, Ion,**
[= Diaconescu, *Probl.*],
✧ **Diaconescu, Ion,**
[Diaconescu, *Sint.*],
Diaconovici-Loga, Constantin,
[=Diaconovici-Loga,
Gramatica],

[= *DLF*],
Aspects of the Theory of Syntax, Cambridge,
Massachusetts, 1965
Syntactic Structures, The Hague, 1956
Gramateca limbei române, partea II, București,
Sintetica, 1877 și *Opere*, vol. al II-lea, ediție
îngrijită de Carmen-Gabriela Pamfil, Editura
Academiei Române, București, 1987-1992
Dicționar de termeni lingvistici, Teora, București,
1998
*Lingvistică din perspectivă spațială și
antropologică*, «Știința», Chișinău, 1994
„Limbajul poetic”, în volumul *Prelegeri și
conferințe*, Iași, Editura Academiei, 1994
*Sincronie, diacronie și istorie. Problema
schimbării lingvistice*, Editura Enciclopedică,
București, 1997
În legătură cu „subordonatele” explicative, în LR,
IX, nr. 1, 1960, p. 27-33
Probleme de sintaxă a limbii române actuale,
Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989
Sintaxa limbii române, Editura Enciclopedică,
București, 1995
Gramatica românească (Buda, 1822), ediție
îngrijită de Olimpia Șerban și Eugen Dorcescu,
Editura Facla, Timișoara, 1973
*Dictionnaire alfabétique et analogique de la
langue française*, par Paul Robert, Société du
Nouveau Littré, 1969

- ***
- [= *DSL*],
- ✕ **Dimitriu, C.**,
[= Dimitriu, *Compendiu*],
- ✕ **Dimitriu, C.**,
[= Dimitriu, *GEM*],
- ✕ **Dimitriu, C.**,
[= Dimitriu, *GES*],
- Dimitriu, C.**,
[Dimitriu, *Observ. rap.*],
- Dimitriu, C.**,
[= Dimitriu, *Trat.*, I],
- Dimitriu, C.**,
[= Dimitriu, *Trat.*, II],
- Dragomirescu, Gh. N.**,
- Draşoveanu, D. D.**,
[= Draşoveanu,
Cuvinte relaţionale],
- Draşoveanu, D. D.**,
[= Draşoveanu, *Sintagma*],
- Draşoveanu, D. D.**,
[= Draşoveanu, *Despre nat.*],
- Drăganu, N.**,
[= Drăganu, *Elemente*],
- Ducrot, Oswald, Jean-Marie Schaeffer**,
[=Ducrot-Schaeffer, *Noul*],
- Fillmore, Ch.**,
[= Fillmore, *Case*],
- Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Editura Nemira, Bucureşti, 2001
- Compendiu de gramatică românească modernă clasică*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2004
- Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Editura Junimea, Iaşi, 1979
- Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Editura Junimea, Iaşi, 1982
- Observaţii în legătură cu raporturile sintactice*, în *AUI*, XX, 1974, p. 9-22
- Tratat de gramatică a limbii române (I) Morfologia*, Institutul European, Iaşi, 1999
- Tratat de gramatică a limbii române (II) Sintaxa*, Institutul European, Iaşi, 2002
- Structura gramaticală şi stilistică a coordonatei cauzale*, *LL*, IV, 1960, p. 39-63
- Observaţii asupra cuvintelor relaţionale*, în *CL*, XIII, 1968, nr. 1, p. 19-32
- Sintagma „verb + adjectiv” – o certitudine?, *CL*, XVIII, 1973, nr. 2, p. 256-277
- Natura raportului dintre subiect şi predicat*, *CL*, III, 1958
- Elemente de sintaxă a limbii române*, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1945
- Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului*, Bucureşti, 1996
- The Case for Case*, în *Universals in Linguistic Theory*, New York, 1968

- Florea, Viorica,** *Cu privire la apozitie*, LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 179-189
- Frâncu, Constantin,**
[= Frâncu, *Curente*], *Curente și tendințe în lingvistica secolului nostru*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1999
- Frâncu, Constantin,**
[= Frâncu, *Evoluția*], *Evoluția reflecțiilor privind limbajul din antichitate pînă la Kant*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1998
- Gabrea, Maria,** *Construcții incidente. Aspecte morfologico-sintactice și stilistice*, LR, XIV, 1965, nr. 5, p. 533-544
- Gherasim, Paula,**
[= Gherasim, *Semiotica*], *Semiotica modalităților*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1997
- ***
[= GA, ed. I, vol I], *Gramatica limbii române* publicată sub auspiciile Academiei, București, 1954
- ***
[= GA, ed. a II-a, vol. al II-lea], *Gramatica limbii române* publicată sub auspiciile Academiei, București, 1963
- Gaur, Al.,** *Părțile principale de propoziție*, în LL, VI, 1962, p. 47-52
- Guțu Romalo, Valeria,**
[=Guțu Romalo, *Despre clas.*], *Despre clasificarea părților secundare de propoziție*, în LR, XII, 1963, nr. 1, p. 25-35
- Guțu Romalo, Valeria,** *Morfologia structurală a limbii române*, București, 1968
- Guțu Romalo, Valeria,**
[= GRS], *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973
- Hazy, Șt.,**
[= Hazy, *Predicativitatea*], *Predicativitatea: determinare contextuală analitică*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1997
- Hegel, G. W. F.,** *Enciclopedia științelor filosofice. Parte I. Logica*, Editura Academiei, București, 1962
- Hjelmslev, Louis,**
[=Hjelmslev, *Essais*], *Essais linguistiques*, Les Editions de Minuit, Paris, 1971

- Stati, Sorin,**
[= Stati, *Noțiunea*],
Stati, Sorin,
[= Stati, *Sintagma*],
Stati, Sorin,
[=Stati, *TMS*],
Șerban, Vasile,
[Șerban, *ȘSC*],
Șerban, Vasile,
[= Șerban, *Teoria*],

Tamba Dănilă, Elana,
[= Tamba Dănilă, *Vechi și nou*],
Tavaneț, P. V.,
Teiuș, Sabina,
[= Teiuș, *Coordonarea*],
Teiuș, Sabina,
[Teiuș, *Coordonare conclusivă*],
Teodorescu, Ecaterina,
[= Teodorescu, *Prop.*],
Tesnière, L.,
[= Tesnière, *Éléments*],
Tiktin, H.,
[= Tiktin, *Gram.*],

 Timofte, Monica,
- Noțiunea de "funcție" în gramatică*, în LL, XIV, 1967, p. 127-134
Sintagma și sistemul sintactic al limbii române, în SCL, VIII, 1957, nr. 4, p. 431-452
Teorie și metodă în sintaxă, Editura Academiei, București, 1967
Sintaxa limbii române. Curs practic, București, 1970
Teoria și topica propoziției în româna contemporană, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1974
Vechi și nou în sintaxa limbii române, Casa Editorială Demiurg, Iași, 2004
Judecata și felurile ei, București, 1955
Coordonarea în vorbirea populară românească, București, 1980
Există coordonare conclusivă?, în CL, XXIII, 1977, nr. 2, p. 239-241
Propoziția subiectivă, Editura Științifică, București, 1972
Éléments de syntaxe structurale, Klincksieck, Paris, 1959
Gramatica română pentru învățământul secundar, *Sintaxa*, Iași, 1892, 1895 și ediția a III-a, București, 1945
Funcții sintactice moderatoare, în „Cercetări actuale în domeniul limbilor și literaturilor moderne”, *Lucrările Simpozionului Național*, Ediția a V-a, Iași, 2005, p. 244-247

Timofte, Monica,

Observații în legătură cu raportul sintactic mixt, în Analele Universității „Ștefan cel mare” Suceava, secția Filologie, A., *Lingvistică*, Tomul VIII, 2000-2002, p. 207-218

✕

Timofte, Monica,

Raporturi sintactice intenționale, în Analele Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, Secția Filologie, A., *Lingvistică*, Tomul IX, 2003, p. 99-102

Trandafir, Gh.,

[= Trandafir, *Relațiile*],

Relațiile sintactice în cadrul frazei, în LR, XXIII, 1974, nr. 5, p. 385-391

Vasiliu, Emanuel, Golopenția

Eretescu, Sanda,

Gramatica transformațională a limbii române, București, 1969

Wartburg, von Walther,

Zumthor, Paul,

Précis de syntaxe du française contemporaine, Editions Francke, Berne, 1973

Zugun, P.,

Funcțiile sintactice ale numelor la cele cinci cazuri, în "Limba română", Chișinău, Anul III, 1993, nr. 3, *Părțile de propoziție*, în CL, XXIII, 1978, nr.1, p. 103-110

Zugun, P.,

Zugun, P.,

Realizarea suficientă și realizarea insuficientă a funcțiilor sintactice, în LR, XLI, 1992, nr. 1-2, p. 109-111,